

2.3.2023

125/01.04.01.03/2023

Oikeusministeriö

Suojelupoliisin lausunto oikeusministeriön työryhmämietinnöstä julkisyhteisön vahingonkorvausvastuuta koskevan lainsäädännön uudistamiseksi 2023:4

Oikeusministeriö on pyytänyt lausuntoa työryhmämietinnöstä julkisyhteisön vahingonkorvausvastuuta koskevan lainsäädännön uudistamiseksi. Mietinnössä ehdotetaan muutettavaksi vahingonkorvauslakia (412/1974) sekä säädettäväksi uusi laki vapaudenmenetyksistä ja muista pakkotoimista suoritettavista korvauksista, joka korvaisi syyttömästi vangitulle tai tuomitulle valtion varoista vapauden menetyksen johdosta maksettavasta korvauksesta annetun lain (422/1974). Lisäksi ehdotetaan tehtäväksi muutoksia eräisiin muihin lakeihin.

Mietinnössä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki vapaudenmenetyksistä ja muista pakkotoimista suoritettavista korvauksista. Tässä laissa säädettäisiin täysin uudentalaisista vahingonkorvaukseen oikeuttavista asioista. Mietinnössä ehdotetaan muun muassa vahingonkorvausvelvollisuuden laajentamista ankaran vastuun perusteella kattavasti erityisesti Suojelupoliisin toimivaltuuksien käyttöön mukaan lukien Suojelupoliisin tekemään siviilitiedusteluun. Kyse on periaatteellisesti merkittävästä ehdotuksesta, jonka pitäisi perustua perusteelliseen ja eri näkökulmat huomioon ottavaan harkintaan. Mietinnössä ei kuitenkaan ole hahmotettu salaiseen tiedonhankintaan tai erityisesti siviilitiedusteluun liittyviä suoraan lakiin perustuvia peruspiirteitä. Suojelupoliisin näkemyksen mukaan ehdotus ei ole kannatettava eikä sitä ole miltään osin riittävästi harkittu tai perusteltu. Suojelupoliisi ei ole ollut tietoinen mietinnössä tehdyistä ehdotuksista eikä sitä ole kuultu valmistelun aikana asiasta. Ehdotettu lainsäädäntö ei ole ehdotetussa muodossa toteutettavissa Suojelupoliisin salaisen tiedonhankinnan tai siviilitiedustelun osalta.

Suojelupoliisi toteaa yleisellä tasolla, että mietinnön sisältöä on ylipäänsä vaikea arvioida, koska perustelut ovat kauttaaltaan puutteelliset ja mietintö sisältää sisäisiä ristiriitoja. Tässä lausunnossa on tästä syystä täytynyt tehdä useita oletuksia ehdotuksen sisällöstä. Perustelujen puutteellisuutta erityisesti Suojelupoliisin osalta kuvastaa sekin, että yleisperusteluissa siviilitiedustelu on mainittu kerran ja kansainvälinen vertailu tiedustelun osalta puuttuu kokonaan. Tässä lausunnossa on tästä syystä keskitytty ainoastaan mietinnön keskeisiin ja perustavanlaatuisiin ongelmiin.

Keskeisin Suojelupoliisia koskeva sääntely olisi lain 9 §:ssä, jossa ehdotetaan säädettäväksi korvauksista salaisten tiedonhankintakeinojen ja siviilitiedustelun käyttämisestä. Sen mukaan: ”Jos poliisi tai muu viranomainen on kohdistanut johonkin henkilöön rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi taikka vaaran torjumiseksi poliisilaissa tai muussa laissa tarkoitettuja salaisia tiedonhankintakeinoja tai siviilitiedustelussa vastaavia tiedustelumenetelmiä, joilla on olennaisella tavalla puututtu hänen kotirauhaansa, yksityiselämään taikka luottamuksellisen viestin suojaan, ja sittemmin ilmenee, että näiden keinojen kohdistamisella mainittuun henkilöön ei selvästikään ollut aihetta, on tällä oikeus saada korvaus siitä vahingosta, joka hänelle on tästä aiheutunut.”

Ehdotetun lain mukaan vahingonkorvaus käsittäisi lain 13 §:n mukaisesti hyvityksen henkilövahingosta ja esinevahingosta sekä myös sellaisesta taloudellisesta vahingosta, joka ei ole yhteydessä henkilö- tai esinevahinkoon, samoin kuin kärsimyksestä. Tiedonhankinnan osalta kysymykseen voisi mietinnössä todetulla tavalla lähinnä tulla kärsimyskorvaus.

Lain soveltamisalan osalta todettaisiin 1 §:n 2 momentissa, että tämän lain mukaan korvaus suoritetaan, vaikka korvattava vahinko ei ole aiheutunut kenenkään virheestä tai laiminlyönnistä.

Ehdotetun lain 5 §:ssä säädettäisiin korvauksesta epäillylle pakkokeinon käytöstä. Kyseisen pykälän 1 momentin 3 kohdan mukaan korvausta saisi, jos vapauden menetykseen tai rajoitukseen ei ole ollut laillisia edellytyksiä. Koska perustelut ovat puutteelliset, ei mietinnöstä ilmene muun muassa sitä, miksi on päädytty ratkaisuun, jossa vapaudenmenetyksen liittyen korvauskynnyksenä on toimenpiteen laittomuus, mutta salaisen tiedonhankinnan tai siviilitiedustelun ollessa kyseessä riittäisi toimenpiteen aiheettomuus. Myös näiden ehdotusten suhde 1 §:n 2 momentissa todettuun jää epäselväksi.

Mitä puolestaan tarkoitetaan salaisen tiedonhankinnan tai siviilitiedustelun aiheettomuudella, ei mietinnöstä ilmene.

Ehdotuksen mukaan lain soveltamisalaan kuuluvissa vahingonkorvausasioissa toimivaltainen viranomainen olisi Valtiokonttori.

Valtiokonttorin rooli Suojelupoliisin salaisen tiedonhankinnan tai siviilitiedustelun kohdentamisen ylimpänä ja viimeisenä arvioijana jää esityksessä täysin perustelematta. Valtiokonttorin asettaminen asemaan, jossa sen tulisi arvioida tuomioistuimen tekemiä päätöksiä tai tiedusteluvalvontavaltuutetun suorittamaa valvontaa on vähintäänkin kyseenalainen. Mietinnöstä ei myöskään ilmene mihin arviointikriteereihin tai mihin tietoon perustuen Valtiokonttori tällaista salaisen tiedonhankinnan tai siviilitiedustelun kohdentamisen aiheettomuuden tai aiheellisuuden arviointia suorittaisi.

Perustelujen puuttumisesta johtuen, on vaikea myöskään arvioida sitä, miten ja kenen toimesta korvaushakemuksen on tarkoitettu tulevan vireille. Mahdollisesti asialla on tarkoitettu olevan kytkentä 23 §:ssä ehdotettavaan sääntelyyn Valtiokonttorin tiedonsaantioikeudesta. Ehdotetun lain 23 §:n 2 momentissa todettaisiin, että edellä 1 momentissa tarkoitettulla viranomaisella ei ole kuitenkaan velvollisuutta luovuttaa asiakirjoja ja tietoja salaisista tiedonhankintakeinoista ennen kuin niiden käyttämisestä on laissa säädetyn

mukaisesti ilmoitettu kohteena olleelle henkilölle. Mietinnöstä ei kuitenkaan ilmene, onko tarkoituksena, että nimenomaan kohteelle tehdyllä ilmoituksella olisi jokin liityntä prosessin käynnistämiseen.

Koska prosessia ei ole ehdotuksessa muutoinkaan kuvattu, jää epäselväksi, voisiko esimerkiksi kuka tahansa hakea vahingonkorvausta, vaikka ei tiedä olleensa tiedustelun kohteena. Mikäli kuka tahansa voisi hakea korvausta olettamastaan itseensä kohdistuneesta aiheettomasta tiedustelusta, niin syntyykö tällöin Valtiokonttorille velvollisuus ryhtyä selvittämään sitä, onko henkilö ollut tiedustelun kohteena vai ei ja miten tämä suhteutuisi esimerkiksi tiedusteluvalvontavaltuutetun suorittamaan valvontaan tai laissa henkilötietojen käsittelystä poliisitoimissa (616/2019) 56 §:ssä säädettyyn välilliseen tarkastusoikeuteen. Olisiko jatkossa kenen tahansa mahdollista selvittää Valtiokonttorin kautta tiedustelun kohteena olemisensa tai se, ettei tiedustelua ole häneen kohdistettu.

Poliisilain 5 luvun 58 §:ssä säädetään salaisesta tiedonhankinnasta ilmoittamisesta, poliisilain 5 a luvun 47 §:ssä säädetään tiedustelumenetelmien käytöstä ilmoittamisesta ja laissa tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa 20 §:ssä säädetään tietoliikennetiedustelusta ilmoittamisesta.

Sekä salaisessa tiedonhankinnassa että tiedustelumenetelmien käytössä ilmoitusvelvollisuus koskee siten lain nojalla tiedonhankintaa, jossa tiedonhankinnan tarkoitus on saavutettu. Velvollisuus ilmoittaa salaisen tiedonhankinnan ja tiedustelumenetelmän käytöstä tiedonhankinnan kohteelle kytketään siihen ajankohtaan, kun tällainen tiedonhankinta on lopetettu. Tiedonhankinta on voitu lopettaa joko siksi, että tiedonhankinnan tarkoitus on saavutettu, tiedustelun tarkoitus kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavan siviilitiedustelun kohteena olevan toiminnan paljastamiseksi on saavutettu tai siksi, koska tiedonhankinta on osoittautunut tuloksettomaksi. Muulle henkilölle kuin tiedonhankinnan kohteelle ei tarvitse ilmoittaa salaisen tiedonhankinnan tai tiedustelumenetelmän käytöstä, vaikka hän olisi tosiasiallisesti joutunut toimenpiteen kohteeksi. Ilmoitusvelvollisuuden piiriin kuuluvat näin ollen vain varsinaiset tiedonhankinnan kohteena olevat henkilöt eli ne henkilöt, joiden osalta vaatimus tai päätös salaisen tiedonhankinnan tai tiedustelumenetelmän käyttämisestä on tehty.

Suojelupoliisin siviilitiedustelusta on säädetty siten, että lainsäädäntö on tullut voimaan 1.6.2019. Laki tiedustelutoiminnan valvonnasta (121/2019) on puolestaan tullut voimaan 1.2.2019. Kyseisessä laissa perustettiin siviili- ja sotilastiedustelua valvomaan uusi viranomainen eli tiedusteluvalvontavaltuutettu. Tiedusteluvalvontavaltuutetun tehtävänä on valvoa sekä siviili- että sotilastiedustelun lainmukaisuutta. Lain 7 §:n mukaan tiedusteluvalvontavaltuutetun tehtävänä on tiedustelutoiminnan laillisuuden valvojana: 1) valvoa tiedustelumenetelmien ja tiedustelutiedon käytön sekä muun tiedustelutoiminnan lainmukaisuutta; 2) valvoa perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista tiedustelutoiminnassa; 3) edistää oikeusturvan toteutumista ja siihen liittyviä hyviä käytäntöjä tiedustelutoiminnassa; 4) seurata ja arvioida toimialallaan lainsäädännön toimivuutta ja tehdä tarpeelliseksi katsomiaan kehittämissuhteita. Samassa laissa säädetään myös tiedustelutoiminnan parlamentaarista valvonnasta, jota suorittamaan perustettiin eduskuntaan kokonaan uusi tiedusteluvalvontavaliokunta.

Lain esitöiden mukaisesti (HE 199/2017 vp) tiedusteluvalvontaviranomainen perustettiin nimenomaisesti valvomaan tiedustelun laillisuutta ja sen kohdentamista. Perustetun valvontajärjestelmän riippumattoman aseman ja sille annettujen vahvojen toimivaltuuksien tarkoituksena on ollut turvata luottamusta tiedustelutoiminnan asianmukaisuuteen ja yksilön oikeusturvan toteutumiseen. Valvontajärjestelmä täyttää perustuslain ja kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden asettamat vaatimukset.

Tiedusteluvalvontavaltuutetulle voi lain 12 §:n mukaisesti kuka tahansa tehdä tutkimispyynnön. Tutkimispyynnöllä tarkoitetaan yksilön oikeutta pyytää tiedusteluvalvontavaltuutettua tutkimaan häneen kohdistuneen tiedustelumenetelmän käytön laillisuus. Tiedusteluvalvontavaltuutettu voi tarkastaa tutkimispyynnön perusteella yksittäiseen henkilöön mahdollisesti kohdistunutta tiedustelutoimintaa. Valtuutettu voi tutkia muun ohella, onko henkilöön kohdistettu tiedustelutoimia, ovatko tällaiset toimet edellyttäneet tuomioistuinelupaa ja onko tuomioistuineluvan ehtoja noudatettu sekä onko tiedustelun kohteelle ilmoitettu tiedustelusta lain edellyttämällä tavalla.

Lain 15 §:ssä säädetään tiedusteluvalvontavaltuutetun mahdollisuudesta puuttua lainvastaiseen tiedustelutoimintaan määräämällä tiedustelumenetelmän käytön keskeyttämisestä tai lopettamisesta. Kyse on poikkeuksellisen vahvoista toimivaltuuksista laillisuusvalvonnassa. Tiedusteluvaltuutetulla on siten käytettävissään toimivaltuudet pysäyttää lainvastainen menettely tiedustelutoiminnassa tehokkaalla tavalla.

Tuomioistuimen lupaan perustuvan tiedustelumenetelmän käytön keskeyttämisestä tai lopettamisesta tiedusteluvalvontavaltuutettu voi antaa väliaikaisen määräyksen, joka on viivytyksettä saatettava asianomaisen tuomioistuimen käsiteltäväksi. Tuomioistuin voi vahvistaa tai kumota väliaikaisen määräyksen taikka muuttaa keskeyttämismääräyksen lopettamismääräykseksi. Tällä järjestelyllä on pyritty huolehtimaan siitä, että laillisuusvalvonnalla ei puututa tuomioistuinten riippumattomaan toimivaltaan tai ylimpien laillisuusvalvojen tehtäviin tuomioistuinten toiminnan valvonnassa. Tiedusteluvalvontavaltuutettu ei siten valvo tuomioistuinta, vaan sen myöntämien tiedustelulupien noudattamista.

Lain 15 §:n 5 momentissa säädetään puolestaan tiedusteluvalvontavaltuutetun valtuudesta määrätä lainvastaisesti hankitut tiedot viipymättä hävitettäväksi. Tiedusteluvalvontavaltuutetun on lain esitöiden mukaisesti otettava määräyksen antamista harkitessaan huomioon tietojen hävittämisen peruuttamattomuuden vaikutukset asian jatkokäsittelyn kannalta. Tiedusteluvalvontavaltuutettu ei voi antaa määräystä tietojen hävittämisestä, jos hän tekee lain 16 §:ssä tarkoitetun ilmoituksen esitutkinnasta. Laittomasti hankitut tiedot voidaan kuitenkin määrätä hävitettäväksi, jos tiedustelumenetelmää olisi esimerkiksi käytetty tilanteessa, jossa sitä ei olisi saanut lainkaan käyttää. Tiedusteluvalvontavaltuutettu voi myös määrätä hävitettäväksi tiedot, joissa tiedustelumenetelmällä saatua tietoa ei ole tiedusteluviranomaisen toimesta hävitetty tiedustelulainsäädännön edellyttämällä tavalla. Suojelupoliisin velvollisuudesta hävittää tiedustelumenetelmillä saatuja tietoja säädetään poliisilain (872/2011) 5 a luvun 45 ja 46 §:ssä sekä tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annettavan lain (582/2019) 15 §:ssä.

Mikäli tiedusteluvalvontavaltuutettu antaa hävitysmääräyksen, niin tiedusteluviranomaisen tulee välittömästi hävittää kyseessä olevat tiedot. Suojelupoliisi vastaa siitä, että tiedot hävitetään. Velvollisuudella viipymättä hävittämiseen tarkoitetaan sitä, että tietosisällön tarkempi selvittäminen on välittömästi lopetettava ja tieto sekä sitä koskevat mahdolliset muistiinpanot on heti hävitettävä. Tietojen hävittämisen tarkoituksena on varmistaa se, ettei tietoja voida millään tavalla käyttää hyväksi tiedusteluviranomaisen toiminnassa.

Ehdotettu vahingonkorvausvastuu koskisi aiheetonta tiedonhankintaa. Ehdotuksesta ei ilmene mitä tiedonhankinnan aiheettomuudella tarkoitetaan salaisen tiedonhankinnan tai siviilitiedustelun ollessa kyseessä. Salaisen tiedonhankintakeinon käytön yleisenä edellytyksenä on poliisilain 5 luvun 2 §:n mukaan, että sillä voidaan olettaa saatavan rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi taikka vaaran torjumiseksi tarvittavia tietoja. Salaisia tiedonhankintakeinoja koskee myös tiedonhankintakeinokohtaiset erityiset edellytykset sekä tuloksellisuusedellytys. Poliisilain 5 a luvun 4 §:n mukaan siviilitiedustelussa käytettävien tiedustelumenetelmien käytön yleisenä edellytyksenä on, että niiden käyttäminen on välttämätöntä tärkeiden tietojen saamiseksi sellaisesta siviilitiedustelun kohteena olevasta toiminnasta, joka vakavasti uhkaa kansallista turvallisuutta. Lain tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelusta 4 §:n 1 momentin mukaan tietoliikennetiedustelun käytön yleisenä edellytyksenä on, että sen käyttäminen on välttämätöntä tärkeiden tietojen saamiseksi sellaisesta tietoliikennetiedustelun kohteena olevasta toiminnasta, joka vakavasti uhkaa kansallista turvallisuutta, eikä tietoja ole hankittavissa muulla tiedustelumenetelmällä.

Koska tiedonhankinta on tarkasti kohdennettua ja sitä on suoritettava vain annetun luvan tai tehdyn päätöksen mukaisesti, ei tiedonhankintakeinon tai tiedustelumenetelmän käyttö lähtökohtaisesti ole aiheetonta. Mikäli kuitenkin tiedonhankinnan aikana ilmeni, että keinon kohteena oleva henkilö ei liity tiedonhankinnan kohteena olevaan rikokseen tai kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavaan toimintaan on tiedonhankinta välittömästi keskeytettävä. Lisäksi tällaiset tiedot on välittömästi hävitettävä. Oikeusturvasta on katsottu huolehditun parhaiten nimenomaan siten, että tiedonhankinta lopetetaan ja hankittu tieto hävitetään välittömästi.

Tiedonhankinta voi lisäksi päättyä tuloksettomana monista sattumanvaraisista syistä, joista mikään ei tee tehtyä päätöstä tai annettua lupaa laittomaksi tai aiheettomaksi tai tiedustelua itsessään laittomaksi tai aiheettomaksi. Mietinnön perusteella jää epäselväksi, millä kriteereillä Valtiokonttorin on ajateltu tällaisia tilanteita arvioivan.

Vahingonkorvausta koskevat asiat olivat esillä ja harkittavana siviilitiedustelu- ja sotilastiedustelulainsäädäntöjen valmistelun yhteydessä. Tällöin asiaa ei edellä mainituista syistä käsitelty aiheettoman tiedustelun näkökulmasta vaan siitä näkökulmasta, että siviilitiedustelua olisi suoritettu laittomasti. Koska niin ikään edellä mainituista syistä on selvää, että tiedustelun yhteydessä tiedustelun kohteena laittomasti olevan henkilön ei ole käytännössä mahdollista itse valvoa oikeuksiaan, perustettiin tätä varten kokonaan uusi itsenäinen riippumaton valvontaviranomainen.

Kyseisen lain esitöissä on käsitelty myös sitä, tulisiko tiedusteluvalvontavaltuutetulle oikeus määrätä vahingonkorvauksia tai hyvitystä lainvastaiseksi katsomansa tiedustelumenetelmän käytön kohteelle.

Lain esitöiden (HE 199/2017) s. 64 mukaan:

”Tiedusteluvaltuutetulle ei säädettäisi oikeutta määrätä maksettavaksi vahingonkorvausta tai hyvitystä lainvastaiseksi katsomansa tiedustelumenetelmän käytön kohteelle. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on oikeuskäytännössään kiinnittänyt huomiota mahdollisuuteen määrätä rahallista korvausta osana tiedustelutoiminnan valvontajärjestelmän tehokkuutta ja riittävyttä. Vahingonkorvauksen tai hyvityksen määräämisoikeus on kuitenkin ollut vain yksi ihmisoikeustuomioistuimen arviointiin vaikuttava tekijä, ei sen sijaan yksinään ratkaiseva seikka. Valvontajärjestelmän tehokkuutta ja riittävyttä on arvioitu valvontakokonaisuuden näkökulmasta. Ihmisoikeustuomioistuin on pitänyt tärkeänä muun ohella valvontaelinten vahvoja toimivaltuuksia. (Ks. Klass ym. v. Saksan liittotasavalta, ks. myös esim. Kennedy v. Yhdistynyt Kuningaskunta; Segerstedt-Wiberg & muut v. Ruotsi; Szabó & Vissy v. Unkari; Roman Zakharov v. Venäjä.)

Perustuslain 118 §:n 3 momentin (1112/2011) mukaan jokaisella, joka on kärsinyt oikeudenloukkauksen tai vahinkoa virkamiehen tai muun julkista tehtävää hoitavan henkilön lainvastaisen toimenpiteen tai laiminlyönnin vuoksi, on oikeus vaatia tämän tuomitsemista rangaistukseen sekä vahingonkorvausta julkisyhteisöltä taikka virkamieheltä tai muulta julkista tehtävää hoitavalta sen mukaan kuin lailla säädetään. Yksityiskohtaisemmat säännökset asiasta sisältyvät vahingonkorvauslain (412/1974) 3 ja 4 lukuihin.

Oikeusasiamiehen ratkaisutoiminnassa on perinteisesti lähdetty siitä, että vahingonkorvausasiat jäävät sen toimivallan ulkopuolelle. Oikeusasiamies on kuitenkin tehnyt esityksiä vahinkojen korvaamisesta yksittäistapauksissa jo vuosikymmenien ajan. Näin on menetelty esimerkiksi silloin, kun asian vähäisyyteen nähden on pidetty kohtuuttomana, että henkilö joutuisi korvausta saadakseen ajamaan kannetta tuomioistuimessa. Esityksiä vahingon korvaamisesta on voitu tehdä myös, kun ei ole ollut varmaa, että viranomainen olisi voimassa olevan lainsäädännön mukaan vahingonkorvausvelvollinen. Vahingonkorvausesityksen tekeminen on riippunut viime kädessä oikeusasiamiehen omasta harkinnasta – suoranaista velvollisuutta tai pakkoa oikeusasiamiehellä ei tällaisten esitysten tekoon ole. Oikeusasiamiehen esitys on joko hyväksytty tai oltu hyväksymättä. Vahinkoa kärsinyt henkilö on voinut nostaa viranomaista vastaan korvauskanteen yleisessä tuomioistuimessa, jos sopuun vahingonkorvauksesta ei ole päästy. (Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2016, K 8/2017 vp, s. 28–29.)

Eduskunnan perustuslakivaliokunta on pitänyt myönteisenä sitä, että oikeusasiamiehen toiminnan painopiste on viime vuosina siirtynyt yhä selvemmin viranomaisten toiminnan valvonnasta perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseen. Valiokunnan mukaan on perusteltua käyttää hyvitystä selvissä tapauksissa, jotta ihmiset pääsisivät oikeuksiinsa, sovinnollinen ratkaisu löytyisi ja turhilta oikeusriidoilta vältyttäisiin (PeVM 2/2016 vp, s. 1–2; ks. PeVM 12/2010 vp, s. 4). Samalla tavoin myönteisesti hyvitykseen on suhtautunut eduskunnan hallintovaliokunta. Sen mukaan hyvityksen maksamista koskevien

suositusten esittäminen liittyy kiinteästi ylimpien laillisuusvalvojien asemaan perus- ja ihmisoikeuksien valvojina. (HaVM 6/2014 vp, s. 3.)

Tällaisten muiden korvaus- ja hyvitysmenettelyiden vuoksi sekä ottaen huomioon tiedustelutoiminnan valvontakokonaisuus tiedusteluvaltuutetun erityistä toimivaltaa määrätä esimerkiksi kantelijalle tai tutkimuspyynnön tekijälle rahallista hyvitystä tiedustelutoiminnan lainvastaisuuksista ei voida pitää välttämättömänä osana tiedustelutoiminnan laillisuusvalvonnan keinovalikoimaa.”

Perustuslakivaliokunta laajensi mietinnössään (PeVM 9/2018 vp) tiedusteluvalvontavaltuutetun sekä tiedusteluvalvontavaliokunnan suorittaman valvonnan koskemaan kaikkea Suojelupoliisin toimintaa eli myös salaista tiedonhankintaa. Suojelupoliisia ja sen kaikkea toimintaa koskeva kattava valvonta poikkeaa siten kaikista muista Suomen viranomaisista, jotka käyttävät vastaavia menetelmiä omassa toiminnassaan.

Joka tapauksessa, mikäli kaikesta edellä mainitusta poiketen silti katsottaisiin perustelluksi säätää vahingonkorvausvelvollisuus koskemaan nimenomaan Suojelupoliisin salaista tiedonhankintaa ja siviilitiedustelua, niin käytännössä ainoa taho, joka tehtävään voitaisiin nimetä olisi tiedusteluvalvontavaltuutettu. Siviilitiedustelua koskeva lainsäädäntö tuli voimaan 1.6.2019, joten kyseinen voimassa oleva vahingonkorvausta koskeva nimenomaisesti valittu ratkaisu ei ole kuin muutaman vuoden takaa. Mikäli tästä vastikään valitusta ratkaisusta katsottaisiin tarpeelliseksi nyt poiketa, tulisi perustella täsmällisesti syyt siihen, miksi aiempaa ratkaisua on syytä muuttaa.

Kaiken kaikkiaan siviilitiedustelu ei ole suoraan verrattavissa muiden viranomaisten suorittamaan rikostorjuntaan tai esitutkintaan lainsäädännöllisesti, oikeusturvan kannalta, vahingonkorvausten näkökulmasta eikä valvonnallisesti.

Lisäksi mikäli edelleen edellä mainitusta huolimatta päätettäisiin edetä mietinnössä tarkoitetulla tavalla, tulisi tarkoin selvittää kansallisen turvallisuuden näkökulmasta myös esimerkiksi Valtiokonttorin roolia asiassa ja sen tiedonsaantia. Tiedonhankinnasta on pääasiassa päättänyt riippumaton tuomioistuin ja sitä on kattavasti valvonut riippumaton tiedusteluvalvontavaltuutettu, joten on vaikea nähdä, millä edellytyksillä Valtiokonttori voisi arvioida tiedonhankinnan kohdentamista ylipäänsä, saati näiden tahojen näkemyksistä poikkeavalla tavalla.

Mietinnössä tyydytään toteamaan, että sotilastiedustelu on suljettu lain soveltamisalan ulkopuolelle. Tätä ratkaisua ei ole kuitenkaan mitenkään perusteltu. Mietinnössä ei ole myöskään perusteluita sille miksi sotilastiedustelu on suljettu lain ulkopuolelle, mutta siviilitiedustelua ei. Siviilitiedustelu on lainsäädännöllisesti, valvonnallisesti ja toiminnallisesti yhteismitallinen nimenomaan sotilastiedustelun kanssa. Kumpaakin valvoo edellä mainittu riippumaton tiedusteluvalvontaviranomainen eli tiedusteluvalvontavaltuutettu.

Tässä lausunnossa on käsitelty Suojelupoliisin suorittamaa tiedonhankintaa ja siviilitiedustelua ainoastaan hyvin pintapuolisesti. Suojelupoliisi esittääkin, että Suojelupoliisille varattaisiin mahdollisuus tulla kuulluksi jatkovalmistelun aikana, mikäli asian kanssa päätetään tässä lausunnossa esitetyistä

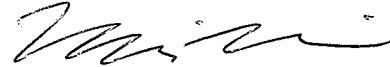
näkökohdista huolimatta jollakin tavalla edetä, jotta esityksen vaikutukset ja toteuttamiskelpoisuus olisi arvioitu ennen esityksen viemistä eduskuntaan.

Suojelupoliisin päällikkö
Poliisineuvos



Antti Pelttari

Ylitarkastaja



Heli Heikkola